

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav jižní a centrální Asie

Bakalářská práce

Verbonominální syntagmata v hindštině
(Verbonominal Syntagmas in Hindi)

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Svetislav Kostić, Dr.

Praha 2013

Martin Varmuža

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 21. května 2013

Podpis:

.....

Obsah

1 Úvodní část.....	5
1.1 Úvod	5
1.2 Cíle a záměr	7
1.3 Postupy a východiska	7
1.4 Zdroje	8
2 Přehled dosavadního popisu problematiky	9
2.1 John Borthwick Gilchrist.....	9
2.2 Frederic Pincott	10
2.3 Edwin Greaves.....	10
2.4 S. H. Kellog.....	11
2.5 Graham Bailey	12
2.6 A. Sharma	13
2.7 Kali Charan Bahl.....	14
2.8. Annie Montaut	14
2.9 Rama Kant Agnihotri	15
2.10 Shaligram Shukla	15
2.11 Vincenc Pořízka	16
3 Formální a syntaktické náležitosti VNS	17
3.1 Typy VNS.....	17
3.2.1 Konstrukce typu 1	18
3.2.2 Konstrukce typu 2	20
3.2.3 Konstrukce typu 3	21
3.2.4 Shrnutí.....	21
3.3 Způsob slovníkového zápisu a popis konstituentů.....	22
3.3.1 Popis konstituentů	23
3.4 Použití záložky <i>ko</i>	23
3.5 Pevnost a idiomatičnost vazby.....	24
4 Sémantika a idiomatičnost syntagmat	26
4.1 Slovesná část	26
4.2 Typologie sloves	26
4.3 Frekvenční zastoupení.....	27
4.4 Slovesa nejčastěji zastoupená ve VNS.....	27

4.5 VNS s tranzitivními slovesy.....	28
4.5.1 VNS s <i>kar'nā</i>	28
4.5.2 VNS s <i>rakh'nā</i>	29
4.5.3 VNS s <i>lagānā</i>	30
4.5.4 VNS s <i>pahūcānā</i>	30
4.5.5 VNS s <i>urānā</i>	31
4.5.6 VNS s <i>uṭhānā</i>	31
4.5.7 VNS s <i>denā</i>	32
4.5.8 VNS s <i>ḍāl'nā</i>	32
4.5.9 VNS s <i>mār'nā</i>	33
4.5.10 VNS s <i>lenā</i>	33
4.5.11 VNS s <i>khānā</i>	34
4.5.12 VNS s <i>banānā</i>	34
4.5.13 VNS s <i>nikāl'nā</i>	35
4.6 VNS s intranzitivními slovesy.....	35
4.6.1 VNS s <i>honā</i>	35
4.6.2 VNS s <i>lag'nā</i>	36
4.6.3 VNS s <i>ānā</i>	37
4.6.4 VNS s <i>jānā</i>	38
4.6.5 VNS s <i>cal'nā</i>	39
4.6.6 VNS s <i>par'nā</i>	39
4.7 VNS a transformace tranzitivity	39
4.8 Jmenná složka VNS a její povaha.....	40
4.8.1 Frekvence výskytu podstatných jmen ve VNS.....	42
4.8.2 Anglické jmenné přejímky a VNS.....	43
5 Gramatická a metaforická syntagmata	44
5.1 Metafory dle Lakoffa a Johnsona	45
5.2 Sémantika jmenné složky idiomatických VNS	47
6 Závěr.....	48
7 Seznam zkratk	49
8 Transliterační tabulka.....	50
9 Použitá literatura.....	51

1 Úvodní část

1.1 Úvod

Bakalářská práce pojednává o syntagmatickém vyjádření slovesného děje, tvořeném podstatným nebo přídavným jménem a slovesem, které v hindštině existuje vedle jednoslovného, tj. morfologického vyjádření. Slovesa se v těchto vazbách uplatňují pouze jako verbalizátory, které zde pozbývají svůj význam a stávají se pouze funkčními slovy. Nedá se říci, že by hindština měla nedostatek prostých sloves. Seznam těch nejzákladnějších obsažený ve studii S. Kostice jich obsahuje přibližně 520 (Kostić 2009, s. 368) a jsou mezi nimi i taková slovesa, která není možno přeložit do angličtiny odpovídajícím jednoslovným výrazem – což znamená, že jde o slovesa poměrně úzce významově vyhraněná, dost často onomatopoického původu (bhar'rānā – ochraptět). V jazycích obecně nebývá pravidlem existence zvláštního morfologického slovesa (slovesného kmene), pro vyjádření každého jevu (činnost, stavu, změny stavu). Jejich počet je omezen a pro vyjádření drobných významových rozdílů se používají některé analytické způsoby vyjádření. Například čeština používá k diferenciaci sloves omezené množství slovesných předpon (*jít, odejít, přijít, sejít, vejít, rozejít*), obdobně je to v němčině (*geben, ausgeben, anhaben...*), angličtina zase používá takzvaná frázová slovesa, tedy spojení slovesa s předložkami (*take up, take on,...*). Pro hindské výrazy, o kterých v této práci pojednávám, používám zastřešujícího termínu verbo-nominální syntagmata, zkráceně VNS. Je známým faktem, že význam v jednom jazyce vyjádřitelný určitým slovem (slovesem), nemusí být možné vyjádřit stejným způsobem v jazyce druhém. V tomto ohledu si nejsou čeština s hindštinou příliš příbuzné.

Právě obliba VNS by mohla vypovídat o morfologické omezenosti hindského slovesného systému. V jistém smyslu to může být pravda, neboť slovesa s úžeji vymezeným významem skutečně nejsou tak běžná a místo nich

jsou používána VNS¹, na druhou stranu ale zase hindštinu charakterizuje slovesné odvozování, tvoření takzvaných deverbativních sloves, kdy sloveso v prvním stupni zahrnuje slovesa nepřechodná, a sloveso od něj odvozené představuje slovesa přechodná zahrnující i skupinu kauzativních sloves, například: *kaṭnā* – řezat se, být řezán, míjeti (o čase); *kāṭnā* – řezat, trávit čas; *kaṭānā/kaṭvāna* – dávat řezat, způsobit aby bylo řezáno.

Jak už ze samého názvu verbo-nominální syntagma vyplývá, jde o spojení podstatného nebo přídavného jména a slovesa. Typickým příkladem je VNS *kām kar'nā* složené ze jmenného konstituentu *kām* (m.) – práce; *kar'nā* – dělat, konat. Jejich spojení tedy nese význam pracovat, doslova dělat práci. Jde navíc o jeden z mála výrazů, ke kterému není v hindštině (alespoň té běžně používané) možné nalézt monolexikální synonymum. Častěji však může být VNS synonymní k prostému slovesu, jako například *khānā* a *bhojan kar'nā*, doslova dělat jídlo – jíst.² Mimochodem, takovéto výrazy můžeme nalézt i v jiných jazycích indoíránského areálu (persky: *kār kordan* – pracovat; bengálsky: *marketing kora* – nakupovat). Stejně tak se s nimi můžeme setkat i v angličtině (*take a shower*) nebo v češtině (*dát rozkaz*).

Pojem Verbonominální syntagma není jediným označením tohoto jevu. Gramatikové, kteří si jej všímali ve svých příručkách, používali různá označení: *compound verbs*, *conjunct verbs*, *verbo-nominal expressions* (Pořízka 1972), *noun-verb multi word expressions* (Venkatapathy, Agrawal, Joshi 2005), *verb-noun collocations* (Venkatapathy, 2005). V této práci používaný pojem VNS je přejat ze studie Syntagmaticon (Kostić, 2009).

¹ Tento fakt je konstatován například ve studii badatelů Mukerjee, Sony, Raina (2005), která se zabývá porovnáním anglických predikátů s hindskými. V angličtině jsou tyto predikáty mnohem častěji monolexikální, kdežto v hindštině jde často o více slov, která se chovají jako predikát.

² Nejde o dokonalé zrcadlové synonymum. *Bhojan karnā* je poněkud obřadnější.

1.2 Cíle a záměr

Hindština je na rozdíl od evropských jazyků poměrně dosti odlišná a právě z důvodu se problematikou syntagmat začali nejprve zabývat evropští lingvisté. Cílem práce je poskytnout přehled pojmenovacích jednotek slovesného děje, které se uplatňují v hindštině. Jde o základní přehled fenoménu VNS v hindštině, který nastiňuje a shrnuje výsledky dosavadního bádání.

1.3 Postupy a východiska

Ve druhé kapitole se zabývám historickým náhledem na VNS a jejich dosavadním popisem v lingvistické literatuře. Na samotný fenomén VNS se dívám ze dvou úhlů pohledu, a sice ve třetí kapitole popisují formální náležitosti VNS, jakým způsobem vytváří jeden slovesný výraz. Také zde vykládám, jaké syntaktické vztahy jsou mezi jednotlivými konstituenty a podle toho dělím VNS do tří kategorií. Lingvisté, kteří se doposud zabývali tímto jevem, považovali za VNS často i takovou vazbu slovesa se jménem, při níž jde o vazbu přísudek – předmět. Jako například: *kisī ko garmī honā* - být někomu teplo, tuto variantu je samozřejmě třeba vzít v úvahu. Nicméně bych chtěl uvést, že takové vazby, které mají běžné syntaktické vlastnosti přísudku a předmětu a nenesou navíc ani idiomatický význam, není třeba nijak obšírně popisovat. Z hlediska samotného opodstatnění existence kategorie VNS je třeba se zabývat spíše vazbami buď idiomatickými, anebo takovými, mezi jejichž konstituenty je zvláštní vztah (například nemůže mezi nimi dojít ke shodě). Jinými slovy, mohou nastat takové situace, kdy známe gramatické a sémantické náležitosti konstituentů, ale při jejich spojení ve VNS nemusíme být schopni určit význam jejich vzájemného spojení (idiomatické hledisko) a také nemusíme být schopni vazbu správně použít, neboť má odlišné syntaktické náležitosti.

V kapitole čtvrté se zaměřuji na sémantiku obou částí VNS. Popisují zde význam obou složek tvořících VNS. Hlavním nositelem a tvůrcem významu je jmenná část, slovesná část je oslabena. Ze slovesa se zde stává spíše funkční slovo, ztrácí nebo oslabuje se jeho původní význam a v rámci VNS dobarvuje

nebo udává obecnou koncepci děje. Pro takové sloveso se obecně používá označení *funkční*, či anglicky někdy *light verb*. Jak je zmíněno výše, zabývám se více idiomatickými výrazy. Nevěnuji příliš místa výrazům jako je: *kisī ko pustak denā* – dát někomu knihu, ale raději výrazům s určitým stupněm idiomatičnosti, jako například: *kisī ko tār denā*, doslova „někomu dát drát,“ avšak význam je „poslat někomu telegram.“

1.4 Zdroje

Základním zdrojem, ze kterého čerpám poznatky pro svou práci je studie S. Kostíče *A Syntagmaticon of Hindi Verbo-Nominal Syntagmas*, která je pro mě inspirativní zejména po stránce terminologické. Své zkoumání zakládám i na pracech jiných autorů, zejména Burton-Page, Balī Charan Bahl a Annie Montaut. Jazykový materiál, z něhož čerpám příklady, je různorodý. Jde o Prémčandovy povídky, hindský časopis *Bāl Bhār'tī*, internetové hindské zpravodajství, četné příklady vybírám z Nespitalova slovníku hindských sloves (Nespital, 1997).

2 Přehled dosavadního popisu problematiky

Jako první se tímto jevem zabývali evropští lingvisté. Jde o autory žijící již v 19. století, často anglické misionáře působící v Indii, například J.B. Gilchrist, P. Pincott, S.H. Kellog a jiní. Jejich raná pozorování vedla k ustanovení označení „*compound verbs*,“ tedy jakási slovesná kompozita, případně jejich podkategorie *conjunct verbs*, což je termín, který používá Bailey. Tito gramatikové si všimli, že existují takové vazby slovesa s podstatným jménem, v nichž není vztah předmětu a přísudku, a která mohou dokonce brát jiné podstatné jméno jako předmět. Tento odlišný vztah může být ilustrován na příkladu, o němž budu ještě psát v další kapitole: *kisī ko cāy denā a kisī ko dān denā*. První věta znamená dát někomu čaj a *cāy* je předmětem, druhá věta znamená darovat někomu, nicméně *dān* (dar) zde není předmětem, nýbrž součástí slovesné vazby.

Cílem této bakalářské práce není historický vývoj bádání. Zkoumání přístupu dřívějších badatelů ovšem má svou roli, neboť při každém studiu je třeba se seznámit s tím, co již bylo na dané téma napsáno. Popis dosavadního přístupu jazykovědců k této problematice pomáhá k základní orientaci v tomto tématu, zejména příslušné terminologie.

2.1 John Borthwick Gilchrist

Nejstarší prací na toto téma, kterou se mi podařilo obstarat, je dílo skotského chirurga a indologa Gilchrista, který ve své studii z roku 1796 uvádí členění víceslovných slovesných výrazů na:

1. Kompozita složená ze dvou sloves.
2. Kompozita složená z podstatného jména a pomocného slovesa (*kar'nā, honā, ho jānā, ānā, lānā, denā, pahūcānā*, atd.)
3. Kompozita složená z přídavného jména a *kar'nā* jako pomocného slovesa.

Z uvedeného členění je patrná neúplnost práce, jež je vskutku pozoruhodná spíše svým průkopnictvím, než jazykovědným popisem.

2.2 Frederic Pincott

Pincott ve svém díle *Hindi manual* používá termín *nominal verbs* – jmenná slovesa. Uvádí existenci 11 druhů slovesných kombinací, které mají více či méně kompoziční charakter: intenziva, frekventativa, desiderativa, inchoativa, permisiva, slovesa vyjádření možnosti děje, dokončenosti děje, trvalosti děje, ukončenosti děje, a dále na stejné úrovni kategorii takzvaných *nominals*, která zahrnuje mnou sledované VNS. Sám Pincott uvádí, že tato kategorie: „*přispívá k neomezenému množství výrazových prostředků v hindštině...*“, a že „*potřebuje vysvětlení úměrné její velké důležitosti*“ (Pincott 1890, s. 52,53). Pincott v této příručce uvádí několik kategorií *nominals*, které člení podle toho, jaké sloveso se ve vazbě vyskytuje (*kar'nā, mār'nā, khānā* atd.) a pak podle toho, v jakém pádu, tedy s jakou záložkou je spojeno podstatné jméno, s nímž se dané sloveso pojí. K tomuto textu lze konstatovat, že jde spíše o učební pomůcku, než lingvistickou interpretaci, koneckonců, v názvu titulu figuruje slovo manuál.

2.3 Edwin Greaves

Greaves používal pro VNS termínu *noun-verb compounds*, nebo *nominal compounds*. V jeho pojetí je v těchto spojeních podstatné nebo přídavné jméno v prvním případě pevně spojeno se slovesem, a takto tvoří *fully compounded verb*, které funguje jako komplexní predikát a je schopno řídit jiné podstatné jméno (předmět) ve větě. K takovým výrazům patří např.:

kisī ko kṣamā kar'nā – odpustit někomu

kisī ko bidā kar'nā – dát někomu sbohem, rozloučit se

V dalším případě jde o taková spojení, u nichž je vazba mezi konstituenty spíše slabší, jmenná část tvoří ve větě předmět a je ve shodě se slovesnou částí. Některá VNS mohou být, v závislosti na kontextu, řazena k jedné nebo druhé skupině.

V níže uvedené větě je *varṇan* (popis) předmětem a *vṛtānt kā* (události, gen.) jeho přívlastkem.

us ne vṛtānt kā (gen.) varṇan kiyā – (dosl.) on události popis udělal – on popsal událost

Kdežto v této větě tvoří *varṇan kiyā* přísudek *ṽṛtānt* je zde předmětem.
us ne ṽṛtānt varṇan kiyā | (dosl.) On popsal událost.

Na těchto dvou příkladech ukazuje Greaves rozdíl v obou konstrukcích:
yadi us ke guṇḍ kā pūrā varṇan kiyā jāe | Pokud by měly být popsány všechny jeho kladné vlastnosti.
yadi us ke guṇ varṇan kiye jāē | Pokud by měly být popsány jeho kladné vlastnosti.

V první větě je shoda mezi *varṇan* a *kiyā jāe*. Na přísudek tu nemá *guṇḍ* (pl.) žádný vliv a přísudek je tedy v singuláru ve shodě s *varṇan* (sg.). Jde tedy o vazbu pevnější. V případě druhé konstrukce je shoda mezi *guṇ*, jež je zde v plurálu a *varṇan kiye jāē*. *Varṇan* je zde integrální součástí predikátu. Uvádí však, že obecně takových vazeb disponujících obojí možnostmi mnoho není a většina z nich je užívána konzistentně jedním, nebo druhým způsobem. Důležitost členění na takzvané *loose a full compounds* Greaves ilustruje následujícím příkladem:

mujh par dayā kījīe | Slitujte se nade mnou. *dayā* (f.) – slitování

Tato vazba by mohla dávat zdání, že *dayā kar'nā* je pevná vazba, a tedy by bylo správné použití:

us ne mujh par dayā kiyā | On se nade mnou slitoval.

Toto ovšem není správně, neboť *dayā karnā* není pevná vazba, a tak musí dojít ke shodě mezi *dayā* a *karnā*, správně tedy bude:

us ne mujh par dayā (f.) kī (f.) | On se nade mnou slitoval.

Proto Greaves uzavírá svou kapitolu konstatováním, že je nutné naučit se dané vazby vždy zároveň s jejich správnou gramatickou konstrukcí.

2.4 S. H. Kellog

Autor jedné z nejstarších a nejkomplexnějších mluvnic hindštiny používá termínu *compound verbs*, mezi něž, podobně jako Pincott, řadí: intensiva, slovesa potenciální, kompletiva, frekventativa, desiderativa, kontinuativa, stativa, inchoativa, permisiva, akvizitiva, reiterativa a „*nominals*,“ pod nimiž se

opět skrývají VNS. Toto členění je poněkud zavádějící, neboť prvních jedenáct kategorií se týká slovesného způsobu konání děje (Aktionsartu), kdežto kategorie poslední se týká významu a nic nebrání tomu, aby sloves vytvořených tímto způsobem bylo možno použít v konstrukcích jako intensiv apod.

Takzvané *nominal compounds* definuje jako spojení adjektiva nebo substantiva se slovesem takovým způsobem, že spolu vytváří jednu samostatnou pojmenovací jednotku. Z hlediska použití VNS a vyjádření jemných nuancí uvádí Kellog zajímavou poznámku. Pokud je potřeba vyjádřit zvláštní respekt, nebo použít vznešenější způsob vyjadřování, je možno prostě sloveso nahradit VNS vytvořené sanskrtským podstatným jménem nebo příděstím. Tak například *deknā* lze nahradit *darśaṇ kar'nā*. Význam prvního je prostě „vidět“, kdežto druhého spíše „uzřít“ nebo „pohledět.“ VNS kombinace s nejrůznějšími slovesy jsou tedy prostředkem vyjádření jemných odlišností ve významu nebo také stylu (Kellog 1893, s. 271). Seznam konkrétních vazeb a jejich členění, který Kellog uvádí je obdobný jako u Pincotta, z něhož také čerpal.

U těchto starších autorů je třeba si uvědomit, že jazyk, který popisují, je téměř 150 let starý. Dle Annie Montaut (s. 90) jsou Kellogem uvedené vazby jako *pālan kar'nā* (vychovávat) dnes již neobvyklé a spíše se použije vazba *kā pālan kar'nā*. Tyto archaičtější vazby lze vidět i v Prémčandových povídkách, například v povídce *Pāc-parameśvar* se objevuje dnes už neobvyklá vazba *ko praśāśā karnā*, místo běžnější *kisī kī praśāśā karnā* (chválit někoho).

2.5 Graham Bailey

Bailey používá výrazu *conjunct verbs*. Jako distinktivní rys zmiňuje neexistenci akuzativního vztahu se záložkou *ko* mezi oběma konstituenty. Píše, že jméno musí mít vždy akuzativní formu, která je stejná s nominativní. Jako příklad uvádí:

(správně) *māi ne us kī tāṛī kī* | chválil jsem ho.

(špatně) *māi ne us kī tāṛī ko kiyā*

Své *conjunct verbs* člení do tří kategorií podle toho, jaké mají syntaktické vlastnosti. První kategorie, v níž jmenná část není ve shodě se slovesnou částí, třetí kategorie, která je podobná kategorii první s tím rozdílem, že jmenná část je ve shodě a konečně druhá kategorie, v níž je podstatné jméno připojeno k předcházejícímu podstatnému jménu nebo zájmenu pomocí genitivních záložek *kā/kī* podle toho jaký je rod podstatného jména stojícího před slovesem (Bailey 1950, s. 80). Na Baileyho členění reaguje Burton-Page, o čemž pojednávám zevrubně v kapitole o syntaktických náležitostech VNS.

2.6 A. Sharma

Podle současného indického gramatika A. Sharmy podstatná či přídavná jména v kombinaci se slovesem zapomínají na svou samostatnou existenci a stávají se novým slovesem. (Kostić 2009, s. 14)

māi rām ko kṣamā kar'tā hū̃ | Já odpouštím Rámovi.

Zde slovo *kṣamā* (odpuštění) není ve vztahu ani k podmětu *māi* ani k předmětu věty *rām*, nýbrž je pevně svázáno s *kar'tā*, tvořící predikát, který má za předmět osobní jméno *rām*. Naopak výrazy jako *bhojan kar'nā*, nejsou považovány za kompozita, neboť zde *bhojan* (jídlo) je předmětem vůči *kar'nā*. Stejně tak ve větě *māi ne āp kā kām kiyā* – Udělal jsem vaši práci, je *kām* předmět, ke kterému se váže přívlastek *āp kā* (vaši), není tedy v kongruenci se slovesem *kiyā*.

Sharma člení podstatná jména objevující se se slovesem *kar'nā* na 3 kategorie:

- Podst. jména typu *praśāsā* – chvála. Příklad: *kī praśāsā kar'nā* – chválit. Tato vazba má vždy samostatný morfo-syntaktický status.
- Podst. jména typu *ārambh* – počátek, které můžou, ale nemusí mít samostatný morfo-syntaktický status. Může totiž být *ārambh kar'nā*, nebo *kisī kā ārambh kar'nā*.
- Podst. jména typu *svīkār* – přijetí a *kṣamā* – odpuštění, která nikdy nemají samostatný morfo-syntaktický status

2.7 Kali Charan Bahl

K popisu problematiky značně přispěl obsáhlou studií K. Ch. Bahl. Rozčlenil jmenný konstituent VNS do třech kategorií. Slovesný konstituent nazýval *formative verb*.

Jmenný konstituent je trojího typu: (Bahl 1974, s. XVIII)

1. *Action noun phrase* (ANP) se skládá z podstatného jména a všech adjektivních nebo pronominálních frází, jako například:

us ko śikṣā – jemu/jí vzdělání, *us kī praśāśā* jeho/její chvála, která se objevují s různými slovesy:

maī ne us ko śikṣā dī | Já jsem jej/jí vzdělával.

maī ne us kī praśāśā kī | Já jsem jej/jí chválil.

2. Příslopečná fráze, což je podstatné jméno v určitých pádech vyskytující se buď se záložkou anebo bez ní. Vyjadřuje způsob jakým je děj konán:

dān (mě) – darem, *inām (mě)* – odměnou.

maī ne us ko kitāb dān dī | Dal jsem mu/jí knihu darem.

mujhe yah kitāb inām milī | Tu knihu jsem dostal(a) darem.

3. *Complement*, česky doplněk. Jedná se také o frázi vytvořenou pomocí přídavného nebo podstatného jména, někdy také v eliptické podobě, tedy bez záložky, například:

kābū – ovládání, kontrola, *yād* – paměť, *vikal* – rozrušený

us ne mujhe kābū kar liyā | On/ona si mě podrobil(a).

us ne gīt yād kar liyā | On/ona se naučil(a) písničku.

vah bahut vikāl ho rahā hai | On/ona se stává velmi rozrušeným/rozrušenou.

Bahlova studie patří určitě mezi nejpropracovanější a jde více do hloubky než práce před ním zmíněných badatelů. Na druhou stranu stále nedosahuje kvalit všezahrnující definice, neboť se zabývá zejména vazbami se slovesem *kar'nā*, čímž pokrývá jen část problematiky.

2.8. Annie Montaut

Tato francouzská lingvistka ve své publikaci *Grammar of Hindi* z roku 2004 uvádí, že komplexní predikáty (termín, který používá pro VNS) nahrazují

bud' tranzitivní, nebo intranzitivní protějšek některých morfologických sloves. Tak například jednoduché sloveso *talāś'nā* – hledat, nemůže derivačním procesem vytvořit sloveso znamenající být hledán. Toto je docíleno pomocí vazby *talāś honā*, doslova být hledán. Všimá si, že opozice aktivity a pasivity je častěji vyjadřována tímto způsobem než pomocí morfologického pasiva.

Dále si všimá nutnosti využít verbonominální výrazy při odvozování z denominativních sloves. Ačkoliv máme sloveso *talāś'nā*, nemůžeme z něj vytvořit *talāś'vānā*, nýbrž jedině *talāś kar'vānā* – nechat hledat.

2.9 Rama Kant Agnihotri

Ve své práci *Hindi, An Essential Grammar* označuje jev VNS jako *conjunct verbs (CjV)* a uvádí: „*Several attempts have been made to describe the formal and semantic properties of these verbs. However, it is still not possible to state with any precision the structure and meaning of conjunct verbs*“ (Agnihotri 2007, s. 207)

Dále uvádí obtížnost přeložit jednotlivá CjV jedním způsobem, a upozorňuje na potřebu překládat takový výraz v kontextu. Tímto vlastně dává důraz na jejich idiomatické kapacity a na velkou obtížnost vytvoření fungujícího způsobu strojového překladu textů, pro jehož zlepšení bude nutné se kategorií verbonominálních výrazů do budoucna zabývat. Jako příklad spojení dvou stejných slov, avšak s odlišným významem v závislosti na kontextu uvádí:

tum kyō yahā dum hilāte ghūm rahe ho?

(dosl.) Proč se tady potuluješ houpaje ocasem (jako pes)?

Významem je snaha získat neoprávněnou oblibu, nevhodnost chování.

yah kuttā dum hilā rahā hai | Ten pes houpe ocasem.

2.10 Shaligram Shukla

Z hlediska terminologie je zajímavá práce S. Shukly. Ve své *Hindi Morphology* rozeznává u kategorie *compound verbs* dva konstituenty: *head verb*, objevující se v podobě kořene a jedno z malého okruhu tzv. *dependent verbs*. Pokud je místo *head verb* dosazeno podstatné nebo přídavné jméno,

vzniknou takzvaná „*compound verbs with noun heads nebo adjectival heads*.“
(Shukla 2001, s. 301)

2.11 Vincenc Pořízka

Pořízka se touto problematikou zevrubně nezabýval, nicméně ve své *Mluvnici spisovné hindštiny* také navrhl krátkou definici složených sloves, a sice: „[...]tvoří se slovesa zhusta skládáním substantiva nebo adjektiva, zřídka adverbia, se slovesy *kar'nā* a *denā*. O skutečnou složeninu běží při těchto spojeních jen tehdy, jestliže celek je pocítován jako sloveso, nikoliv sousloví slovesa se jménem.“ (Pořízka 1952, s. 38)

3 Formální a syntaktické náležitosti VNS

V této kapitole se zabývám vazbou mezi konstituenty VNS a analýzou hindské věty, v níž VNS vystupuje.

3.1 Typy VNS

Abychom určili charakter VNS, je třeba prozkoumat skladebné náležitosti v rámci věty. Takto můžeme odlišit, jde-li o podstatné jméno jako přímý předmět slovesa, nebo je-li toto podstatné jméno pevně integrováno tak, že tvoří spolu se slovesem jednu významovou jednotku fungující dohromady jako predikátová fráze a můžou mít další podstatné jméno jako svůj předmět. Zda podstatné jméno funguje jako předmět, lze zjistit analýzou věty, v níž figuruje příslušné tranzitivní sloveso v minulém čase dokonavém. V takovém případě je přísudek vždy ve shodě (číslo a rod) s předmětem (shoda popsána níže), což je zvláštnost hindštiny (kongruence předmětu s přísudkem), která se projevuje zásadně v tomto čase (minulý dokonavý). Činitel děje je ve speciálním pádu zvaném ergativ nebo agenciál a je označen záložkou – *ne*.

Obecně můžeme základní větnou strukturu zapsat takto:

$$N_1 | N_2 | V-$$

Jednotlivé jmenné konstituenty označíme pomocí N s příslušným indexem, zde tedy podmět (N_1), předmět (N_2) a slovesný konstituent označíme V, případně V-, což znamená, že je možné očekávat připojení nějakého dalšího člene.

Může existovat i struktura složitější a sice:

$$N_1 | N_2 | N_3 | V-$$

N_1 je podmět, N_2 bude předmět a N_3 bude také předmět. V češtině bychom rozlišili podle toho, v jakém pádu bude, N_2 by byl předmět ve třetím

pádu a N₃ předmět ve čtvrtém pádu. V anglické odborné literatuře (Burton-Page 1957, s. 475) se používá pro N₂ pojmu *indirect object*.³

Příkladem:

N ₁	N ₂	N ₃	V-	
<i>us ne</i>	<i>mujhe</i>	<i>dūdh</i>	<i>becā</i>	on mi prodal mléko
<i>maĩ ne</i>	<i>bhāĩ ko</i>	<i>kitāb</i>	<i>dĩ</i>	já jsem dal bratrovi knihu

Nepřímý objekt může být označen záložkou *ko*, čímž se zablokuje shoda (více k tomuto jevu v oddíle 3.4). Například:

maĩ ne bhāĩ ko kitāb (f.) diyā (m.) Dal jsem svému bratrovi knihu.

Smyslem celého výkladu bylo poukázat na dva možné typy vět, a sice:

	N ₁	N ₂	N ₃	V-	
(1)	<i>maĩ ne</i>	<i>us ko</i>	<i>x</i>	<i>dekhā</i>	viděl jsem ho
(2)	<i>maĩ ne</i>	<i>us ko</i>	<i>0</i>	<i>diyā</i>	dal jsem mu

V první větě na pozici N₃ nepřipadá v úvahu žádný další člen, kdežto ve větě druhé je pozice N₃ obsazena členem nula. To znamená, bylo by možno vložit další větný člen, například předmět. Obě věty jak je vidět jsou formálně stejné, jejich syntaktické vlastnosti jsou ovšem naprosto odlišné.

3.2.1 Konstrukce typu 1

Chceme-li u VNS určit jeho status, jde-li o vazbu přísudku s předmětem, která se ovšem do češtiny či angličtiny přeloží jedním slovesem, a tedy jej z tohoto důvodu zařadíme mezi VNS, nebo jde-li o takovou vazbu, v níž je jméno pevně svázáno se slovesem a to nejen významově, ale i gramaticky, musíme v analýze postoupit o krok dále. Např.:

a)	<i>maĩ ne us ko kitāb (f.) dĩ</i>	Dal jsem mu knihu.
b)	<i>maĩ ne us ko dān (m.) dĩ</i>	Daroval jsem mu.

³ Rád bych poukázal, že obdobně jako v němčině, je pro přirozenou hindskou větu typické řazení předmětu nejdříve dativního a poté akuzativního.

Uvedené věty na první pohled vypadají jako věty typu $N_1|N_2|N_3|V-$. Pokud se ale podíváme hlouběji, zjistíme, že obě věty nemají stejné možnosti určitých obměn. Ve větě b) je možnost nahradit *dī* jeho variantami příslušnými ostatním rodům a číslům, konkrétně tvary *dīyā*, *dī*, *die*, *dī*⁴, kdežto ve větě a) není možné slovesný tvar *dī* nahradit nijak. Tento fakt je dostatečným důkazem, proč je možné usuzovat na odlišný vztah mezi *kitāb* a *dī* a *dān* a *dī*. Jak tedy oba příklady zapsat? Všimněme si, že větu b) je možné rozšířit a zapsat jako:

N_1	N_2	N_3	$N-V$	
<i>maī ne</i>	<i>us ko</i>	<i>kitāb</i>	<i>dān dī</i>	Daroval jsem mu knihu.

Nyní máme ve větě zdánlivě 4 jména (*maī ne*, *us ko*, *kitāb*, *dān*), avšak nevytvoříme speciální pozici N_4 pro *dān*, ale zařadíme ho do pozice V, neboť jej je možné skutečně považovat za součást slovesa. Proto příkladná věta b) musí být zapsána také s použitím N-V, a člen N_3 je nutno chápat jako reprezentovaný nulovým větným členem, kdežto větu a) je možno zapsat takto: $N_1|N_2|N_3|V-$. Konstrukce s N-V odpovídá takzvané Baileyho první konstrukci, kdy jsou oba prvky spojeny tak pevně, že se stávají jedním slovem a rod podstatného jména nemá vliv na tvar slovesa.⁵ Řečeno jinými slovy, podstatné jméno (N) v rámci N-V nemá žádnou autonomní funkci jako podstatné jméno na syntaktické úrovni (viz předchozí příklad, v němž je slovesný tvar v rodu ženském, ačkoliv *dān* je rodu mužského). Nebo naopak, je-li jmenný konstituent rodu ženského, např.: *yād*, vzpomínka, ale přesto je koncovka přísudku mužského rodu:

us ne ap'nā pāth yād (f.) kiyā (m.) | On se naučil lekci/text.

⁴ Což záleží na tom, jaký je mluvčím v této eliptické větě zamýšlený předmět darování, respektive jeho rod a číslo. Věta může znít pro případ maskulinního předmětu například *maī ne us ko makān dān dīyā* – dal jsem mu dům.

⁵ „The two are joined so closely as to become one word, and the gender of the noun does not matter.“ (Bailey 1950, s. 80)

3.2.2 Konstrukce typu 2

Dalším možným typem VNS vazeb jsou takové případy, kde jsou genitivně pomocí záložek *kā*, *ke*, *kī* připojena (přivlastněna) podstatná jména (jméno), k předmětu věty a daná přivlastněná činnost je někým vykonávána. Například:

maĩ ne us kī praśāśā (f.) kī (f.) | Pochválil jsem ho.

Důležitá vlastnost této konstrukce je nemožnost za jméno připojit záložku *ko*, čímž by došlo k zablokování shody. Podstatné jméno musí být v akuzativu morfologicky shodném s nominativem. To je obzvlášť důležité, neboť díky tomuto pravidlu je možno odlišit tento typ vět od jiného typu, a sice:

maĩ ne us kī kahānī sunāĩ | Vyprávěl jsem jeho příběh.

maĩ ne us kī kahānī ko sunāyā | Vyprávěl jsem jeho příběh.

Druhá věta je synonymním ekvivalentem věty první a obě mohou být libovolně zaměňovány, je pro ně jediná možná analýza $N_1|N_2|N_3|V-$. Naopak věta *maĩ ne us kī praśāśā ko kiyā* nepřipadá v úvahu a proto je nutno ji zařadit jinak.

Burton-Page (s. 477) přichází se zajímavým řešením tohoto problému. Ptá se, pokud se má *praśāśā kar'nā* považovat za N-V, za co se má potom považovat *us kī*? Podle něj označit celou vazbu *us kī praśāśā kar'nā* za N-V by znamenalo rozšířit kategorii slovesa ad absurdum, i když tedy neosobní vazba *kisĩ kī praśāśā kar'nā* je dobré slovníkové heslo. Kdyby ale na druhou stranu *us kī* bylo považováno za N_2 , tak to by naznačovalo, že vztah mezi *us kī* a *praśāśā* a *us kī* a *kahānī* by byl kvalitativně odlišný, což ovšem není možné potvrdit. Proto navrhuje následující analýzu:

N_1	N_2	V-
<i>maĩ ne</i>	<i>us kī praśāśā</i>	<i>kī</i>

V takovém případě pak vůbec nenastává potřeba *praśāśā kar'nā* chápat jako VNS (N-V) a Burton-Page považuje takovéto chápání za vhodnější. K tomu, aby se odlišil tento případ od případů typu *us kī kahānī* navrhuje, aby byly spíše konstatovány koligační náležitosti jména (*praśāśā*) ale ne *praśāśā kar'nā*. To by znamenalo vytvořit jakýsi slovník, v němž by bylo u substantiva *praśāśā* uvedeno, že koliguje se slovesem *kar'nā* ale nekoliguje s jinými (*denā...*), že nekoliguje se záložkou *ko* pokud koliguje se slovesem *kar'nā*.

3.2.3 Konstrukce typu 3

Další možnou variantou VNS je takzvaná „Baileyho třetí konstrukce,“ která se podobá konstrukci první, avšak s tím rozdílem, že rod jmenného konstituentu ovlivňuje sloveso. To se projeví v minulém dokonavém čase, když je substantivum rodu ženského. Například:

maĩ ne us ko śikṣa (f.) dī (f.) | Vzdělával jsem ho.

Opět důvodem, proč by se tento typ vazeb neměl považovat pouze za vazby typu $N_1|N_2|N_3|V-$, tedy *maĩ~ne us ko kitāb dī*, je to, že N_3 nemůže koligovat se záložkou *ko* a nemůže tak tedy vzniknout věta: *maĩ ne us ko śikṣā diyā*. Burton-Page i zde tvrdí, že není důvod tento typ považovat za zvláštní kategorii sloves, ale raději navrhuje uvést koligační náležitosti u příslušných sloves a podstatných jmen.

3.2.4 Shrnutí

Z doposavad uvedeného vyplývá, jaké mohou být syntaktické vazby mezi jednotlivými členy VNS. Není mým cílem zde dalece spekulovat o jejich charakteru či se snad pokoušet o vytváření nové teorie a terminologické revoluce. Dle mého mínění je naprosto dostačující obdobná slovní spojení jména se slovesem označit zastřešujícím názvem verbo-nominální syntagmata, přičemž je třeba zdůraznit jejich vazebné schopnosti, což je důležité pro účel

jazykového popisu a bylo by vhodné takovouto informaci vždy uvést vhodným zápisem.

Existují tedy tyto tři typy VNS:

VNS typu 1: <i>yād kar'nā</i>	není možné N+ko, jméno neovlivňuje sloveso
VNS typu 2: <i>praśāsā kar'nā</i>	není možné N+ko, jméno ovlivňuje sloveso
VNS typu 3: <i>śikṣā denā</i>	není možné N+ko, jméno ovlivňuje sloveso

3.3 Způsob slovníkového zápisu a popis konstituentů

V předchozí podkapitole jsem uváděl schematický zápis, který používá Burton-Page. Nyní jej opustím a budu se věnovat svým způsobem přesnějšímu zápisu, který řeší náležitosti vazby ve vztahu ke všem jejím konstituentům, a který se dá považovat za vhodný druh slovníkového zápisu. Tento zápis přejímám ze *Syntagmaticonu*. (Kostić 2009, s. 21)

pp. (AP)	N	pp.(AP)/N	V
1	2	3	4

Toto je schéma o čtyřech pozicích, které se dá použít pro zapsání VNS. V pozici 1 se nalézá záložka nebo příslovečná fráze (*postposition, adverbial phrase*), která určuje vztah se jmennou částí v pozici 2. Ve třetí pozici je další záložka nebo příslovečná fráze, která určuje vztah (například způsob konání děje...) mezi jmenným konstituentem v pozici 2 a slovesem v pozici 4.

Například: (převzato, Kostić 2009, s. 21)

(AP)	N	pp.(AP)/N	V
1	2	3	4
<i>kī</i>	<i>āśā</i>	<i>pūrī</i>	<i>kar'nā</i>
<i>něčí</i>	<i>přání</i>	<i>celé/zcela</i>	<i>udělat</i>
Splnit něčí přání			

Je zcela běžné, že existují syntagmata jednoduchá, obsahující pouze části 2 + 4 (*āśā honā* – doufat), nebo 3 + 4 (*pūrā kar'nā* – naplnit, dokončit), či syntagma složená (komplexní) obsahující části 1 + 2 + 3 + 4 (viz příklad).

3.3.1 Popis konstituentů

V pozici (1) se nachází záložka, která vyjadřuje vztah jmenné části v pozici (2) k jinému podstatnému jménu ve větě:

maī ne us kī vahā jāne kī āśā purī kiyā | Splnil jsem jeho/její přání tam jít.

Může jít o záložky vyjadřující pád *kā*, *ke*, *kī* – genitiv nebo posesiv, *ko* – dativ, *mē*, *par* – lokativ, *se* – ablativ. Nebo jde o příslovečnou frázi, kterých je velký počet, proto zde uvádím jen demonstrativní výčet: *ke bāre mē* – o, *ke daurān* – v průběhu, *ke āge* – před, *ke pās* – u, blízko něčemu, *ke lie* – pro, *ke kāraṇ/kī vajah* – z důvodu, *ke bād* – po, atd.

Pozice (2) obsahuje jmennou část, tedy podstatné, nebo přídavné jméno. Vyjadřuje podstatu děje. O jejich sémantice je pojednáno v kapitole IV.

V pozici (3) je místo pro záložku nebo příslovečnou frázi, jež nějakým způsobem modifikuje vztah mezi jmennou a slovesnou částí VNS, a tím dotváří význam.

Sloveso (přísudek) se nachází na pozici (4). Je zde spíše podpůrným nositelem významu VNS jako lexikální jednotky. Podléhá však konjugaci, a tedy sděluje čas a způsob konání děje, avšak význam v něm netkví.

3.4 Použití záložky *ko*

Jde o akuzativní záložku, která naznačuje, že vztah podstatného jména, za nímž stojí je vůči slovesu vztahem předmětu k přísudku. Její použití je buď libovolné, nebo nutné. Ve spojení s neživotným podstatnými jmény není tak striktně vyžadována. Např.:

us ne us kā ceh'ṛā dekhā – pohlédl/a na jeho/její tvář
us ne us ke ceh're ko dekhā – pohlédl/a na jeho/její tvář

Význam je jak vidno stejný, použití záložky *ko* spíše zdůrazní předmět (tvář), kdežto její nepoužití dává více výrazu slovesu (pohlédnout). Naopak u podstatných jmen označujících živou bytost nebo člověka je použití nutné. Např.:

us ne ap'ne bacce ko dekhā | Uviděl/a své dítě.

Pokud je předmět označen záložkou *ko*, je shoda neutralizována a všechna přičestí mají koncovku *-ā*.

Kompletní paradigma konjugace slovesa v minulém čase dokonavém:
 (Kostić 2009, s. 35)

laṛke (m. sg.) ne

śabd (m. sg.) sam'jhā (m.sg.)
śabd (m. pl.) sam'jhe (m.pl.)
bāt (f. sg.) sam'jhī (f. sg.)
bātē (f. pl.) samjh ī (f. pl.)

laṛke ko

śabd ko (m. sg.) sam'jhā (m.sg.)
śabdō ko (m. pl.) sam'jhā(m.pl.)
bāt ko(f. sg.) sam'jhā (f. sg.)
bāto kō (f. pl.) samjhā (f. pl.)

Velmi důležitou informací je, že záložku *ko* nelze nikdy vložit mezi slovesnou a jmennou část VNS typů jedna až tři (pojednáno výše). Nelze tedy **yād ko kar'nā*, **śikṣā ko denā*, **kī praśāsā ko kar'nā*.

3.5 Pevnost a idiomatičnost vazby

Obecně by se dalo říci, že, čím je vazba idiomatičtější, tím menší možnosti má v oblasti různých pádových variací, případně možnosti obměny slovesa. Například: *ūg'lī* (prst) *kar'nā* – trápit obtěžovat, se obecně nemůže vyskytovat v následujících variacích. Dá se hovořit o kolokativnosti idiomů.

pl. **ūg'liyā kar'nā*, lok. **ūg'lī par kar'nā*, instr. **ūg'lī se kar'nā*, abl. *se *ūg'lī kar'nā*, vzít **ūg'lī lenā*; dát **ūg'lī denā*. (Kostić 2009, s. 41)

Stejně tak například u vazby *cakkar denā* – zmást/ošidit někoho. Jsou poměrně neobvyklé následující konstrukce: (Kostić 2009, s. 41)

vah use cakkar de rahā hai | On ho klame.

jo cakkar diyā gayā hai... | Zmatení, které bylo způsobeno...

Idiomatická syntagmata nemusí mít nutně pouze jedinou možnou variantu, někdy existuje více možností, například:

jūtā khāna dosl. jíst boty význam: zakusit ponižující bití

Může se vyskytovat ve variantě *jūte* (pl.) *khāna*.⁶

⁶ Ostatní vazby, ač gramaticky v pořádku, by narušovaly idiomacitu této vazby: vazba v akuzativu s *ko* – *jūtō ko khānā*, zdrobnělá podoba – *jūtī/jūtiyō ko khānā*, *jūtā khāyā jānā*, atd... (Kostić 2009, s. 41)

4 Sémantika a idiomaticnost syntagmat

4.1 Slovesná část

Jak již bylo řečeno, sloveso ve VNS je sémanticky oslabeno, nicméně v souladu se svým původním významem děj modifikuje.

Základní přehled o tom, jakým způsobem se sloveso podílí na významu VNS, můžeme získat porovnáním některých vazeb, u nichž se totožné podstatné jméno vyskytuje s více slovesy. Na následujících případech vidíme, že sloveso není pouze funkčním nositelem morfologických změn, ale samo dokáže význam modifikovat:

<i>ko yād ānā</i>	přijít na mysl
<i>yād kar'nā</i>	zapamatovat si, naučit se nazpaměť
<i>kī yād dilānā</i>	připomenout
<i>yād rakh'nā</i>	nezapomenout, mít na paměti
<i>yād rah'nā</i>	pamatovat si, mít na paměti
<i>yād honā</i>	být zapamatován, naučen

Činnost či proces pamatování je zde v každém případě upřesněn příslušným slovesem. Například *kar'nā* (dělat) značí aktivní účast subjektu, *rakh'nā* (držet) označuje udržování paměti, *rah'nā* (trvat) se také vztahuje k trvalosti paměti, navíc v sobě nese pasivní příznak.

4.2 Typologie sloves

Pro základní přehled o různých typech sloves dle sémantického hlediska zde uvádím členění, jež přebírám ze Syntagmaticonu: (Kostić 2009, s. 30)

Slovesa fyzické činnosti a přírodních jevů: *tor'nā* – zlomit; *kāt'nā* – useknout, rozseknout; *cal'nā* – jít, chodit; *calānā* – dát něco do pohybu; *hilānā* – třepat, třást; *hil'nā* – třepat se, třást se; *kar'karānā* – prasknout, křupnout; *jamānā* – opravit, nechat zmrznout; *ukhār'nā* – vykořenit; atd.

Slovesa pohybu, takzvaná verba movendi: *cal'nā* – chodit; *jānā* – jít; *ānā* – přijít; *pahūc'nā* – dorazit, přijet; *par'nā* – spadnout; atd.

Slovesa spojená s aktivitami a fyziologickými procesy těla: *pīnā* – pít; *khānā* – jíst; *pac'nā* – být tráven; *pacānā* – trávit; *thūk'nā* – plivat; *ugal'nā* – zvracet; *hag'nā* – vyprázdnit se, vykálet se; atd.

Slovesa značící duševní stav či proces. *soc'nā* – myslet; *samajh'nā* – chápat, vnímat; *sam'jhānā* – vysvětlovat; *vicār'nā* – myslet; *jān'nā* – vědět; *cāh'nā* – toužit, přát si; atd.

Slovesa vnímání patřící také ke slovesům duševní činnosti. *dekh'nā* – vidět, dívat se; *sun'nā* – slyšet, poslouchat; *tāk'nā* – zírat na něco, dívat se; *joh'nā* – zevrubně hledat; atd.

Slovesa promluvy, tzv. verba dicendi. *bol'nā* – mluvit; *bulānā* – volat; *kah'nā* – říkat, sdělit; *bat'lānā/batānā* – informovat, pravit; *dikhānā* – ukázat; *sunānā* – nechat se slyšet, říci, vyprávět.

Slovesa onomatopoická tvoří zvláštní kategorii sloves, která vznikla na základě napodobení přírodních zvuků. Jde o členění z hlediska původu, nikoliv významu. *kar'karānā* – křupnout, prasknout; *khaṭak'nā* – chrastit, chrčeti; *ṭapak'nā* – kapat; *ṭūṭ'nā* – zlomit; *caṭak'nā* – prasknout, lusknout; atd.

4.3 Frekvenční zastoupení

Ačkoliv můj popis není založen na statistickém výzkumu, nelze si nevšimnout, že nejčastěji se objevuje sloveso *kar'nā* a naopak nejméně často se objevují některá významově úzce vymezená slovesa např. *garaj'nā* (hřmět). Z tohoto lze usoudit, že čím úžeji je vymezený význam slovesa, tím menší je jeho schopnost tvořit syntagmata a naopak.

VNS jsou schopna tvořit jak tranzitivní tak intranzitivní slovesa. Intranzitivní slovesa se typicky objevují v dativních vazbách, tj. subjekt je v dativu. Jmennou částí přísudku bývají často různá abstrakta (*āśā*, naděje...) či duševní a tělesné stavy. Tranzitivní slovesa se pojí s podstatnými jmény z nejrůznějších sémantických oblastí. Jak intranzitivní tak tranzitivní slovesa se mohou pojit i s přídavnými jmény.

4.4 Slovesa nejčastěji zastoupená ve VNS

V následující kapitole rozeberu blíže slovesa, která se vyskytují ve VNS vazbách. Nejprve vždy uvádím významy slovesa vybrané z *Hindsko-českého slovníku*

(Marková, Strnad, Kostić, Svobodová, 1998) a někdy také VNS vazby, které jsou ve slovníku uvedeny, a které napomůžou lépe uchopit význam slovesa. Poté uvádím několik případů ilustrujících použití dané vazby ve větě vzatých ze zdrojové literatury nebo internetu, případně přejaté z Nespitalova slovníku. Výčet není taxativní, vybírám pouze frekventovanější slovesa. K některým tranzitivním slovesům neuvádím intranzitivní protějšek a naopak, neboť jde o slovesa ve VNS méně častá.

4.5 VNS s tranzitivními slovesy

4.5.1 VNS s *kar'nā*

Nejčastěji se objevuje sloveso *kar'nā* (dělat). Jeho použitím je možné vytvořit téměř z každého podstatného nebo přídavného jména sloveso. Z hlediska syntaktického statusu může takové sloveso náležet ke kterémukoliv ze tří typů vazeb popsaných v předchozí kapitole.

Sloveso *kar'nā* může být konstituentem pro takové slovesné výrazy, které v hindštině vůbec nemají morfologický protějšek, například *kām kar'nā* (pracovat) nebo *taiyārī kar'nā* (připravovat) nebo může vytvářet analyticky sloveso synonymní ke slovesu morfologickému, například: *bhojan kar'nā* (jíst) je synonymní se slovesem *khānā*.

Sloveso *kar'nā* je prostředkem, který dává hindštině sílu fungovat jako dorozumívací prostředek pro lidi nejrozličnějších sociálních a regionálních skupin s často dosti odlišnými jazykovými kompetencemi. Takto se velmi produktivně pojí se slovy přejatými z jiných jazyků (často všeobecně známá anglická podstatná a přídavná jména, ale také typicky jména původu perského a arabského), díky čemuž mluvčímu stačí zvládnutí gramatických kategorií jediného slovesa k tomu, aby dokázal pokrýt velkou škálu lexika.

V hindštině vládne rozsáhlá synonymie, každé z následujících slov lze použít se slovesem *kar'nā* a výsledná vazba bude mít význam přeložitelný českým slovem v prvním sloupci. Slova pocházející z arabštiny jsou typická spíše pro urdštinu. Dále je třeba zmínit, že ačkoliv v běžné řeči některá anglická slova používaná v hindštině nezní tak cize jako třeba v češtině, není jejich použití možné považovat za jazykový standard.

Český překlad	E	H	S	A
milovat	<i>lav</i>	<i>pyār</i>	<i>prem, kām</i>	-
rozhodnout se	<i>ḍisiśn</i>	<i>ṭhānnā</i>	<i>vikalp, niścay</i>	<i>irādā, faislā</i>

Příklady:

un ke koī san'tān na thī aur sab'hī un kā tīras'kār kar'te the (Bāl bhārtī, květen 1970, s. 11)
Neměli žádného potomka a každý jimi pohrdal.

is lie us ād'mī ne gad'he ko khānā na dene kā fais'lā kiyā (Bāl bhārtī, listopad 1972, s. 28)
Proto se ten muž rozhodl nedávat oslovi jíst.

cal'te cal'te śām ko ve ek jāgal mẽ pahūce, jahñ rāt ko ve ārām kar'nā cāh'te the (Bāl bhārtī, listopad 1972, s. 28)
Jdouce dorazili večer do lesa, kde si chtěli na noc odpočinout.

par ap'ne kar'tavy kā kuch niś'cay na kar sakī (Kostić 2011, s. 199)
Ale nemohla se rozhodnout o své povinnosti.

Kar'nā se pojí velmi produktivně také s přídavnými jmény.

<i>pūrā</i>	plný	<i>pūrā kar'nā</i>	naplnit
<i>band</i>	zavřený	<i>band kar'nā</i>	zavřít
<i>manā</i>	zakázaný	<i>manā kar'nā</i>	zakázat

khānā khākar un'hōne roś'nī band kar dī (Bāl bhārtī, listopad 1972, s. 29)
Po jídle zhasnuli světlo.

4.5.2 VNS s *rakh'nā*

Sloveso *rakh'nā* má slovníkový význam: položit, uložit, vložit, držet, mít, dodržovat, udržovat, uchovávat. Původní významy slovesa *rakh'nā* propůjčující VNS jakousi trvalost, setrvání, ukotvenost děje nebo procesu. Např.:

<i>dhyān</i>	mysl, soustředění	<i>dhyān rakh'nā</i>	přemýšlet, zaobírat se něčím
<i>yād</i>	paměť	<i>yād rakh'nā</i>	pamatovat si, zapamatovat si

mā̃ bāp ne ap'nī do nābālig beṭiyō ko karj'dātā ke pās gir'vī rakh diyā (Siasat.com, [cit: 29.4.2013])

Rodiče dali své dvě nezletilé dcery do zástavy věřiteli.

khufiyā vibhāg ke adhikārī har un gatividhiyō par nazar rakh rahe haĩ is blāṣṭ se talluq rakh sak'te haĩ (hindi.yahoo.com, [cit: 16.4.2013])

Úředníci zpravodajského oddělení prozkoumávají veškeré činnosti, které by mohly souviset s výbuchem.

4.5.3 VNS s *lagānā*

Sloveso *lagānā* může mít mnoho významů: připevnit, upevnit, nasadit, přiložit, přilepit, nalepit, natřít, potřít, namazat, umístit, instalovat, stanovit. Toto sloveso je tak mnohovýznamové, že lze těžko specifikovat mimo spojení se jménem. Například:

<i>āg</i>	oheň	<i>āg lagānā</i>	zapálit oheň
<i>dām</i>	cena	<i>dām lagānā</i>	ocenit, určit cenu
<i>jhag'rā</i>	roztržka	<i>jhag'rā lagānā</i>	způsobit hádku, hašteřit se
<i>anumān</i>	hádání	<i>anumān lagānā</i>	hádat

mālī ne hamāre bāg mẽ ām ke kuch peṛ lagā diye the (Nespital 1997, s.1065)

Málí zasadil v naší zahradě nějaké mangové stromy.

4.5.4 VNS s *pahūcānā*

Základním významem tohoto slovesa je dopravovat, doručovat, doprovázet, dovádět, působit, způsobovat. Jde o v rámci VNS nepříliš frekventované sloveso. Většinou znamená přivést nebo způsobit skutečnost označenou ve jmenné části. Například:

<i>nuksān</i>	škoda	<i>ko nuksān pahūcānā</i>	poškodit někoho
<i>dukh</i>	strast	<i>ko dukh pahūcānā</i>	trápit někoho

sālik ne hari ke peṛ mẽ ghūnsā mārkar gah'rī coṛ pahūcāī (Nespital 1997, s.802)

Sálik udeřiv Hariho do břicha přivodil mu hlubokou ránu.

lekin phir bhī us kī bātō ne mujhe tak'īf pahūcāī (Nespital 1997, s.802)

Ale přece mi její/jeho slova způsobila problém.

4.5.5 VNS s *uṛānā*

Základní významy jsou: nechat letět, pouštět, vypouštět, šířit, rozhánět, vyhazovat do vzduchu. Například:

<i>af'vāh</i>	fáma	<i>af'vāh uṛānā</i>	šířit fámu
<i>hāsī</i>	smích	<i>hāsī mẽ uṛānā</i>	odbít smíchem
<i>mazāk</i>	legrace, vtip	<i>mazāk uṛānā</i>	vtipkovat
<i>khillī</i>	směšný (adj.)	<i>khillī uṛānā</i>	zesměšňovat někoho

yah bhī koī zin'dagī hai kī aurat kamātī hai aur mard sāre paise ghar se bāhar uṛātā hai

(Nespital 1997, s.105)

I takový je život, že žena vydělává a muž rozhazuje všechny peníze.

4.5.6 VNS s *uṭhānā*

Toto sloveso znamená zdvihat, nechat vstát. Z následujících výrazů je patrná mnohost významů. Sloveso *uṭhānā* může dodávat VNS například příznak počátku děje či význam „vytěžit něco,“ získat. Například:

<i>lābh</i>	užitek	<i>lābh uṭhānā</i>	mít užitek
<i>bāt</i>	věc, řeč	<i>bāt uṭhānā</i>	začít rozhovor
<i>praśn</i>	otázka	<i>praśn uṭhānā</i>	nadhodit otázku
<i>ānand</i>	potěšení	<i>ānand uṭhānā</i>	potěšit se

vah...kadam uṭhāne lagā (Bāl bhārtī, květen 1973, s. 7)

Dal se do chůze.

us ne ap'ne khet mẽ us tak'nīk se aurō kī apekṣā dug'nī fasal uṭhāyī (Nespital 1997, s. 89)

On pomocí této techniky ze svého pole sklídl dvakrát větší úrodu než ostatní.

4.5.7 VNS s *denā*

Denā znamená dávat, rozdávat, věnovat. Ve VNS značí, že je děj orientován nějakým způsobem směrem od jeho činitele.

<i>āvāz</i>	zvuk, hlas	<i>āvāz denā</i>	volat, křičet
<i>ādeś</i>	rozkaz	<i>ādeś denā</i>	rozkázat
<i>śik śā</i>	vzdělání	<i>śikśā denā</i>	vyučovat
<i>jhāṛū</i>	koště	<i>jhāṛū denā</i>	zamést

is'lie merī māl'kin ne kal merā sūp banāne kā hukm diyā hai. (Bāl bhārtī, listopad 1972, s. 29)
Proto včera moje paní nakázala ze mě udělat polévku.

Nan'he ko tassalī dete hue bole:... (Bāl bhārtī, květen 1973, s. 8)
Nahhovi utěšující pravila:...

4.5.8 VNS s *ḍāl'nā*

Význam slovesa *ḍāl'nā* je pokládat, házet dolů. Ve vazbách se slovesným kmenem znamená násilný průběh akce – *kar ḍāl'nā* – natropit, *pī ḍāl'nā* – vychlastat. Ve VNS také v tomto smyslu dobarvuje děj určitou mírou náhlosti a neočekávanosti.

<i>dabāv</i>	nátlak	<i>dabāv ḍāl'nā</i>	vyvíjet nátlak
<i>hāth</i>	ruka	<i>mē hāth ḍāl'nā</i>	plést se do něčeho
<i>nigāh</i>	pohled	<i>nigāh ḍāl'nā</i>	zahlédnout
<i>bādhā</i>	překážka	<i>bādhā ḍāl'nā</i>	bránit, překážet, klást překážky

par tum kauṛī ke lie karoṛ ko kyō jokhim mē ḍāl'te ho? (Bāl bhārtī, květen 1973, s. 21)
Proč ale kvůli haléři vsázíš deset milionů?

nānī an'dar ākar ek-ek kur'sī par nazar ḍāl'tī hāī (Bāl bhārtī, květen 1973, s. 11)
Babička dovnitř vstoupivši shlédla židle jednu po druhé.

4.5.9 VNS s *mār'nā*

Mār'nā je sloveso s významem udeřit, bít, tlouci, uhodit. Může být příznakem prudkosti, destruktivity či nepatřičnosti děje:

<i>lāt</i>	kopanec	<i>lāt mār'nā</i>	kopnout
<i>gap</i>	pomluva	<i>gap mār'nā</i>	pomlouvat, klevetit
<i>naqal</i>	kopie	<i>naqal mār'nā</i>	opisovat (při zkoušce)
<i>mukkā</i>	pěst	<i>mukkā mār'nā</i>	udeřit/bít pěstí

rup'yō ke lie us ne sab dostō ke pās hāth-pair māre, phir us ne mahājan se qarj liyā (Nespital 1997, s. 1101)

Kvůli penězům se snažil u všech přátel, potom si vzal půjčku u lichváře.

mujhe mālūm hai ki vah kuch din mere lie royegī lekin phir vah ap'nā man mār legī (Nespital 1997, s. 1101)

Vím, že bude kvůli mně několik dnů plakat, ale pak se uklidní.

4.5.10 VNS s *lenā*

Lenā znamená vzít, vzít si, brát, brát si, přijímat, dostávat. Ve vazbách se slovesným kmenem zesiluje význam slovesného děje a také znamená orientovanost děje směrem k subjektu:

<i>kām</i>	práce	<i>se kām lenā</i>	používat něco
<i>bhāg</i>	díl, část	<i>bhāg lenā</i>	zúčastnit se
<i>nirṇay</i>	rozhodnutí	<i>nirṇay lenā</i>	rozhodnout se.
<i>kharrāṭā</i>	chrápání	<i>kharrāṭe lenā</i>	chrápat
<i>qai</i>	zvracení	<i>qai lenā</i>	vyzvracet se, vyvolat zvracení

tum ne to bhare bāzār mẽ āj us becārī kī izzat lī (Nespital 1997, s. 1099)

Ty jsi zničil reputaci toho chudáka na celém tržišti.

zarūr hissā lūngā. kuch manorājan ho jayegā (Nespital 1997, s. 1099)

Určitě se zúčastním. Bude legrace.

un'hě sar'kaś nahĩ kah'te jo deś kī bhalāī ke lie ap'nī jān hathelī par lie phir'te hō (Kostić 2011, s. 199)

Ti se nenazývají vzbouřenci, kteří dávají pro dobro své země vlastní život v sázku.

4.5.11 VNS s *khānā*

Sloveso *khānā* má na rozdíl od jiných ve VNS objevujících se sloves základní význam velmi omezený – pouze jíst. Ve VNS má velkou metaforickou sílu. Obecně značí, že jev prezentovaný jménem je zakoušen či vstřebáván:

<i>qasam</i>	přísaha	<i>qasam khānā</i>	přísahat
<i>mār</i>	výprask	<i>mār khānā</i>	dostat výprask
<i>bhay</i>	strach	<i>bhay khānā</i>	mít strach, bát se
<i>coṭ</i>	zranění	<i>coṭ khānā</i>	zranit se, utrpět zranění
<i>jūtā</i>	bota	<i>jūte khānā</i>	utrpět bití botami
<i>hār</i>	porážka	<i>hār khānā</i>	utrpět porážku

bāzār mẽ ek se ek ghāgh dukān'dār hai. aisā na ho ki tum vahĩ jākar un se dhok khāo (Nespital 1997, s. 286)

Na tržisti jsou vychytralí obchodníci jeden vedle druhého. Ne aby tě podvedli, až tam pujdeš.

vah corī ko nahĩ chor sak'tā. jel kī havā khānā us ke lie mamulī bāt ho gaī hai (Nespital 1997, s. 286)

Nemohl přestat krást. Být zavřený se pro něj stala běžná věc. (dosl. žrát vězeňský vzduch)

4.5.12 VNS s *banānā*

Toto sloveso znamená vyrábět, tvořit, dělat, zhotovovat, stavět, budovat, udělat, učinit. Sloveso *banānā* není ve VNS tak výrazně významově oslabeno, jako je tomu u jiných sloves:

<i>jagah</i>	místo	<i>jagah banānā</i>	udělat místo
<i>dost</i>	přítel	<i>dost banānā</i>	udělat si přítele

mazāk mẽ āj kamal ko us ke baccō ne bev'kūf banāyā (Nespital 1997, s. 894)

Dnes v legraci udělali jeho děti z Kamala hlupáka.

4.5.13 VNS s *nikāl'nā*

Sloveso *nikāl'nā* znamená vyndávat, vyhánět, vypuzovat, propouštět, vytahovat, vypravit, odstraňovat. Obecně lze říci, že označuje činnosti nebo děj směřovaný směrem ven:

<i>ap'nā kām</i>	vlastní práce	<i>ap'nā kām nikāl'nā</i>	dosáhnout svého
<i>jān</i>	duše	<i>jān nikāl'nā</i>	vyrazit duši, zabít
<i>sir</i>	hlava	<i>sir nikāl'nā</i>	bouřit se, „vystřikovat růžky“

baīṭhak mẽ sab log ek gam'bhīr samasyā mẽ ul'jhe hue the. harīs ne us samasyā kā ek āsān sā hal nikāl diyā (Nespital 1997, s. 743)

Na schůzi byli všichni zmateni z jednoho vážného problému. Haríš tento problém snadno vyřešil.

4.6 VNS s intranzitivními slovesy

4.6.1 VNS s *honā*

Sloveso *honā* znamená být. Jeho pomocí se v hindštině opisem nahrazuje sloveso mít. Používá se pro tvorbu VNS, která vyjadřují nějaký duševní nebo tělesný stav v konstrukci $N_1N_2N_3V$, kde N_1 je subjekt v nepřímém pádě, označuje tedy příjemce děje, N_3 je jmenná část VNS a V je verbalizátor, N_2 je fakultativně se vyskytující přívlastek. Toto schéma je typické pro intranzitivní slovesa, není však jediné možné, viz níže. Doslova taková fráze zní například:

N_1	N_2	N_3	V
<i>kisī ko</i>	<i>kisī kī / kis kī</i>	<i>āśā</i>	<i>honā</i>
někomu	něčí/něčeho	naděje	být (dosl.)
Doufat v něco/v někoho			

Sloveso *honā* obecně vyjadřuje existenci nějakého stavu nebo děje, který je popsán podstatným jménem. Do češtiny lze takovou vazbu někdy přeložit jedním slovesem. Například:

<i>ārambh</i>	začátek	<i>ārambh honā</i>	začínat (se)
<i>khatm</i>	konec	<i>khatm honā</i>	končit (se)
<i>band</i>	zavřený	<i>band honā</i>	zavírat (se)

Známou funkcí slovesa *honā* je vyjádření nutnosti, či vhodnosti děje připojením infinitivu *honā* za gerundivum slovesa, jež má být konáno (*jānā honā* – má se jít). Způsob jakým lze pomocí VNS obsahujících *honā* vyjádřit nutnost či vhodnost konání děje je pomocí některých podstatných jmen.

<i>lāyaq</i> (adj.)	schopný	<i>dekhe lāyaq honā</i>	být vhodné, být hodno
<i>yogy</i> (adj.)	schopný	<i>dekhe yogy honā</i>	být vhodné, být hodno

Obecně lze tedy říct, že pomocí slovesa *honā* můžeme podmětu přisoudit jakoukoliv vlastnost reprezentovanou adjektivem, nebo vyjádřit činnost reprezentovanou verbonominální vazbou:

ve is mẽ saphal nahĩ ho sake (Tripāṭhī 1982, s. 32)

Nemohl (honor.) v tom uspět.

agar tumhārĩ bāt koĩ nahĩ sun'tā to cup honā hĩ acchā hai (Nespital 1997, s. 1163)

Pokud tě nikdo neposlouchá tak je dobré mlčet.

4.6.2 VNS s *lag'nā*

Základním významem tohoto slovesa je ulpívat, lnout, lepit se, být přilepován. Jde o sloveso, jehož význam značně specifikuje s ním použité jméno. Vyjadřuje například smyslové vnímání, pocitování:

<i>gar'mī</i>	teplo	<i>garmī lag'nā</i>	být někomu teplo
<i>bhūkh</i>	hlad	<i>bhūkh lag'nā</i>	mít hlad

Českou vazbu mít rád v hindštině nalezneme v této podobě:

<i>acchā</i>	pěkný	<i>acchā lag'nā</i>	líbit se, mít
--------------	-------	---------------------	---------------

Případně nemít rád, buď přidáním zápornky *nahĩ*, nebo pouze záměnou přídavného jména za jeho antonymum:

mujhe sinema hāl mẽ jākar us bhĩr mẽ film dekh'nā bahut burā lagtā hai (Nespital 1997, s. 1052)

Nelíbí se mi chodit se dívat na film do přecpaného kina.

Vyjádření vazby mít rád, líbit se v hindštině není vůbec možné prostým slovesem, stejně jako je tomu v dalších jazycích tohoto regionu (perština, bengálština). Za poznámku ještě stojí vyjádření neosobní vazbou pomocí podstatných jmen *dil* (srdce) nebo *man/jī* (duše, srdce) se slovesem *lag'nā*, v níž není osoba, které se něco líbí podmětem, ale právě její srdce nebo duše:

śādi ke bād sasurāl ke naye vātāvaraṇ mẽ bahū kā jī kuch dinō mẽ lag'tā hai (Nespital 1997, s. 1052)

Po svatbě se v nové atmosféře domu rodiny ženicha po pár dnech snaše zalíbí. (dosl. srdce jí přilne)

Jak již bylo řečeno, *lag'nā* je dosti univerzální sloveso objevující se v mnoha VNS s rozličnými významy, obecně lze snad říci, že sloveso *lag'nā* se objevuje u takových dějů, které jsou orientovány k příjemci děje a nějakým způsobem k němu „přilnou.“ Například:

[...] *acānak use rāste mẽ ub'hare hue ek patthar se ṭhokar lagī* (Bāl bhārtī, květen 1973, s. 7)
Najednou zakopl o jeden na cestě vyčnívající kámen.

4.6.3 VNS s *ānā*

Sloveso *ānā* znamená přicházet, přijít. Může vyjadřovat určitou inchoativnost děje. Annie Montaut (s. 92) uvádí opozici *ānā* a *honā* (viz následující příklad). Je-li použito *honā*, jde o stav trvalý. Pokud použijeme *ānā*, zdůrazníme počátek děje či fakt jeho předchozí neexistence:

kyā tumhẽ yah film pasand hai?

Máš rád ten film?

kyā tumhẽ yah film pasand āĩ?

Líbil se ti ten film? Přišel ti ten film hezký?

Takto lze *ānā* použít pro vyjádření vnímání různých stavů, zejména jde o vyjádření míry spokojenosti (*pasand, ānānd*). Pro některé druhy vnímání je ovšem třeba použít jiná slovesa (*bhūkh lag'nā, ḍar lag'nā...*)

V následujících dvou příkladech z hindské prózy sloveso *ānā* značí jistou inchoativnost a děj orientovaný směrem k příjemci:

yah bāt us kī samajh mē na ātī thī (Bāl bhārtī, květen 1973, s. 7)

On to nechápal/ nedocházelo mu to.

use phir ek kṣaṇ ke lie bail ke sumō ke fāyde kā khyāl āyā (Bāl bhārtī, květen 1973, s. 7)

On si pak na chvíli pomyslel, jaká jsou volkova kopyta výhoda.

4.6.4 VNS s *jānā*

Významem slovesa *jānā* je jít, odejít, jet, odjet. Jde o protějšek k pohybovému slovesu *ānā* ve smyslu orientace. Značí tedy děj orientovaný směrem od podnětu.

sir hlava *ke sir jānā* být nechán na zodpovědnosti někoho

Často se vyskytuje nesamostatně, ale jako člen složeného slovesa, tedy takzvaný intenzifikátor:

ādmīyat uṭh jānā *ādmīyat* – lidství, uṭhnā – zdvihnout
chovat se krutě, nelidsky

Nejčastější výskyt je ve vazbě s kmenem slovesa *honā*, čímž dává výraz pro význam stát se (o změně stavu), pro které jinak v hindštině není morfologický protějšek. Např.:

śighr hī ve thīk ho gaye (Tripāṭhī 1982, s. 9)

Oni se rychle uzdravili

4.6.5 VNS s *cal'nā*

Toto sloveso pohybu znamená chodit, kráčet, pohybovat se, být v pohybu.
Jako verbalizátor jmenné složky ve VNS značí průběhovitost či trvalost děje:

<i>patā</i>	informace	<i>ko patā cal'nā</i>	být někomu znám
<i>man</i>	mysl, duše	<i>par (kā) man cal'nā</i>	být po něčem dychtivý

un par ek sainik adālat mē mukad'mā calā (Tripāṭhī 1982, s. 9)

Byl vyšetřován (honor.) u jednoho vojenského soudu.

4.6.6 VNS s *paṛ'nā*

Základním významem tohoto slovesa je spadnout, jakož i výsledek padání, tj. ležet, být položen. Toto sloveso se pojí s jevy vyznačujícími se jistou náhlostí, případně negativností děje.

<i>musībāt</i>	neštěstí	<i>kisī par musībāt paṛ'nā</i>	postihnout neštěstí někoho
<i>bīmār</i>	nemoc	<i>bīmār paṛ'nā</i>	onemocnět

4.7 VNS a transformace tranzitivity

Tato operace připadá v úvahu u přídavných jmen nejčastěji zaměněním sloves *kar'nā* a *honā*. Je-li použito *kar'nā*, pak význam VNS je provádění činnosti vyznačené podstatným jménem nějakým činitelem děje. Pokud je použito *honā*, pak je význam takové vazby průběh činnosti, nebo vyjádření stavu na nějakém jeho příjemci bez vyjádření původce děje. Taková vazba se do češtiny dá přeložit pasivem. Například:

<i>us ne is kitāb ko band kiyā</i>	on zavřel knihu
<i>vah dukān das baje ko band hotī hai</i>	ten obchod se zavírá v deset hodin

Jiné příklady:

<i>ikaṭṭhā honā</i> – být shromážděn	<i>ikaṭṭhā</i> – shromážděn
<i>ikaṭṭhā kar'nā</i> – shromažďovat	

pūrā honā – být naplněn
pūrā kar'nā – naplnit

pūrā - naplněn

manā honā – být zakázán
manā kar'nā - zakázat

manā – zakázán

Intranzitivní sloveso může být také vytvořeno za pomoci slovesa *rah'nā*. V takovém případě je zdůrazněna trvalost, nikoliv pouze stav jako v případě slovesa *honā*. Je-li použito sloveso *paṛ'nā*, pak je naopak důraz kladen na náhlost, či změnu stavu:

vah dūkān band hai

Ten obchod je zavřen.

vah dūkān band rah'tī hai

Ten obchod je zavřen. (už nějakou dobu, nebo stále zavřen)

vah dūkān band paṛī

Ten obchod se zavřel. (znenadání)

Jelikož hindština nemá morfologický slovesný vid, využívá právě takzvané intenzifikátory k jeho vyjádření. Sloveso *kar'nā* znamená pouze dělat, chceme-li zdůraznit dokonavý vid, použijeme například *kar denā* – udělat. Takto můžeme mnohé verbonominální výrazy označit aspektem dokonavým, či nedokonavým, avšak je třeba si uvědomit, že u všech to možné není. Dle Nespitala k vazbě *kisī kī pratīkṣā kar'nā* (čekat na někoho) neexistuje žádný perfektivní ekvivalent typu *kisī kī pratīkṣā kar denā* (Nespital 1997, s. 191).

Má-li být ozančen dokonavým aspektem děj orientovaný směrem k podmětu, nemůžeme využít slovesa *denā*, nýbrž jeho protějšku *lenā*:

merī salāh to yah hai ki idhar-udhar hāth phailāne ke bajāy mahājan se kuch qarj le lo
(Nespital 1997, s. 1100)

Má rada je tedy taková, že místo máchání rukama sem a tam si vem u lichváře půjčku.

4.8 Jmenná složka VNS a její povaha

Ve jmenné části se objevují nejrozličnější podstatná jména, která mohou být následována i jinými slovy – záložkami, anebo příslovečnými frázemi. Původ

substantiv užitých ve VNS nehraje z hlediska frekvenčního velkou roli. Jsou užívána jak slova ze sanskrtizované slovní zásoby, takzvané *tatsamové*⁷, stejně tak se uplatní vrstva *tatbhavová*⁸. Objevují se i substantiva přejatá z ostatních jazyků, ať už původních, v Indii usazených předárijských, tedy jazyků mundských a drávidských, nebo slova z jazyků do Indie přišedších dobyvatelů, tedy Arabů, Turků, Peršanů, Angličanů, Portugalců. Francouzština, dánština či jazyky jiných koloniálních států nezanechaly snad žádný otisk, neboť jejich působení nebylo zvláště důležité a navíc se omezovalo na nehindské oblasti. Je třeba si uvědomit, že obohacování hindské slovní zásoby v oblasti slovesné neprobíhá téměř vůbec⁹ přejímáním morfologických sloves, ale téměř výhradně podstatných jmen, která jsou pak užita k tvorbě VNS.

Původ slova, a ani to, ke které stylistické vrstvě náleží, tedy to jestli jde o takzvanou vysokou hindštinu – *śudh hindī*, nebo o hovorovou – *calī hindī*, neovlivňuje nijak syntaktické vlastnosti substantiva.

Podstatné jméno se může objevit ve všech svých morfologických podobách. V nominativu, anebo v pádu nepřímém, je-li užita záložka či příslovečná fráze. Skloňování podstatného jména v hindštině lze zobrazit ve dvou paradigmatech. Podstatná jména typu N₁, bývají indického původu (není to však bezvýjimečným pravidlem) a jejich skloňování je poněkud rozpracovanější:

Typ N ₁	sg. nom.	sg. obl.	pl. nom.	pl. obl.
m.	-ā	-e	-e	-ō
	<i>laṛ'kā</i>	<i>laṛ'ke</i>	<i>laṛ'ke</i>	<i>laṛ'kō</i>
f.	-ī	-ī	-iyā	-iyō
	<i>laṛ'kī</i>	<i>laṛ'kī</i>	<i>laṛ'kiyā</i>	<i>laṛ'kiyō</i>

Ostatní substantiva, nehledě na jejich koncovou hlásku jsou skloňována podle typu N₂:

⁷ Vrstva v původní podobě přejatých nebo lehce pozměněných sanskrtských slov.

⁸ Vrstva slovní zásoby vytvořená vývojem hindštiny v průběhu historického vývoje.

⁹ Podle Annie Montaut (s. 89) pouze v dřívějších fázích vývoje jazyka došlo k některým slovesným výpůjčkám, jako například *bakhs'nā* (omluvit) z perštiny. Tato slovesa si určitým způsobem zachovávají i nadále svůj zvláštní status, což může ilustrovat nemožnost vytvořit kauzativum od slovesa *talās'nā*, kde je nutnost použít právě VNS ve tvaru *talās karvānā*.

Typ N ₂	sg. nom.	sg. obl.	pl. nom.	pl. obl.
m.	-0 <i>ghar</i>	-0 <i>ghar</i>	-0 <i>ghar</i>	-ō <i>gharō</i>
f.	-0 <i>pustak</i>	-0 <i>pustak</i>	-ě <i>pustakě</i>	-ō <i>pustakō</i>

Dále je zde nutné podotknout, že kromě již zmíněných výjimek je možné se setkat i s jinými formami tvoření plurálu podstatných jmen pocházejících z arabštiny nebo perštiny a to zejména u muslimských mluvčích, jejichž jazyk by byl však označen v takovém případě spíše jako urdština. Příkladem může být: *lafz* – slovo, *al'fāz* – slova, slovní zásoba.

Substantivum může být v závislosti na výskytu záložky v obou pádech (přímém a nepřímém). Záložku nemůžeme používat libovolně a jde o záležitost konkrétní vazby. Stejně tak je tomu v případě čísla. Někdy je přípustná jak varianta singuláru, tak plurálu:

bāt (sg.) kar'nā

bātě (pl.) kar'nā

Například:

vah dharm parivartan kī bhī bātē kar'tī hai (Bahl 1974, s. 197)

Ona mluví také o změně náboženství.

U některých vazeb je naopak vzájemná záměnnost vyloučena:

yād (sg.) rakh'nā

**yādě (pl.) rakh'nā*

4.8.1 Frekvence výskytu podstatných jmen ve VNS

Některá podstatná jména mají velmi velkou schopnost tvořit syntagmata a některá zase dosti malou. Specializované frazeologické slovníky, jako například Syntagmaticon (Kostić, 2009), podávají přehledným a vyčerpávajícím způsobem frazeologickou valenci podstatných jmen. Zmíněný Syntagmaticon obsahuje přibližně 1800 podstatných jmen, která jsou zde seříděna do tzv. hnízd. Některá hnízda jsou malá a je v nich třeba jen jediné sloveso tvořící s daným jménem vazbu, jiná jsou naopak velmi obsáhlá. Tak například podstatné jméno *ānkh* (oko) se zde vyskytuje

asi ve 150 vazbách. *Ghar* (dům) má ve svém hnízdě na 13 vazeb, *nām* (jméno) vazeb 22. Mám za to, že slova, se kterými přichází mluvčí každý den do styku a tím pádem náleží do jeho nejvíce zaktivizované slovní zásoby, se uplatní nejčastěji i při různých idiomatických výrazech.

4.8.2 Anglické jmenné přejímky a VNS

Angličtina je fenomén, který si zaslouží vlastní krátkou podkapitolu. Dnes totiž zřejmě nejintenzivněji obohacuje slovní zásobu hindštiny, minimálně na úrovni *caltī hindī*, tedy jazyka hovorového, se kterým se setkáváme například v bollywoodských filmech, ale také třeba v rádiových rozhovorech na stanici BBC Hindi, kde je zajímavé sledovat jazyk moderátora, který anglická slova spíše nepoužívá a hosta ve vysílání, který jich naopak používá mnoho. Úvahy v této oblasti jdou dokonce tak daleko, že byl tento smíšený jazyk označen jako Hinglish.¹⁰ Nutno podotknout, že projev obohacený anglicismy činí z důvodu své univerzálnosti projev pro některé mluvčí srozumitelnější. Tato anglická slova se vyskytují velmi často ve VNS, neboť jak již bylo řečeno, hindština nepřejímá slovesa, ale pouze jména která inkorporuje do víceslovného slovesného výrazu. Dalo by se obecně říci, že frekvence výskytu v důsledku globalizovaného světa a síly západní ekonomiky vzrůstá důležitost angličtiny. Hybridní spojení může vypadat následovně:

un'hōne kuch ghan'ṭe bhītar hī ap'nā post dīlīt kar diyā (Bhaskar.com, [cit: 17.4.2013])

On (honor.) v několika málo hodinách vymazal svou poštu.

¹⁰ Britský lingvista David Crystal dokonce přišel s tvrzením, že počet mluvčích Hinglish přesahuje 350 miliónů, čímž by předstihl počet rodilých mluvčích angličtiny ve Velké Británii a USA. (ia.rediff.com.com, [cit: 17.4.2013])

5 Gramatická a metaforická syntagmata

Jelikož jde o spojení více slov tvořících jednu frázi, automaticky tím může dojít k takovým situacím, kdy z významů jednotlivých konstituentů není možné určit význam celku. Nezáleží přitom na faktu, jde-li o VNS s volnější či naopak pevnější vazbou. Rozeznáváme různé úrovně idiomatičnosti výrazů, které dobře ilustrují tři uvedené příklady: (Kostić 2009, s. 39)

1. <i>rišvat lenā</i>	vzít úplatek	<i>rišvat</i> f. – úplatek
2. <i>rāh lenā</i>	vydat se na cestu	<i>rāh</i> f. – cesta, pouť
3. <i>latte lenā</i>	nadávat, spílat	<i>lattā</i> m. – hadra

V závislosti na kontextu mohou samozřejmě všechny tři patřit do kategorie doslovných výrazů. Mohli bychom si představit takové situace, v nichž lze vzít hadr a cestu do ruky nebo se cesty dotknout rukou. V takovém případě by si sloveso *lenā* vždy zachovalo svůj původní význam. Pokud ovšem vezmeme do úvahy možnost přenesení významu, pak bude muset analýza těchto tří výrazů vypadat jinak. První výraz bude doslovný. Ve třetím výrazu je sloveso významově oslabené (*light verb*) a spolu s podstatným jménem tvoří nový pojem, u něž bude složité vystopovat způsob, jakým vznikl. Druhé slovní spojení je někde na pomezí.

Hindština je jazyk živého folklóru a idiomy¹¹, lidová rčení a pranostiky¹² vyplývající z různých zkušeností denního života, historie, rituálu jsou velmi živé, a to jak v mluveném, tak v básnickém jazyce. Aby člověk dokázal těmto idiomům porozumět, musí velmi dobře znát indickou kulturu. Bez její znalosti je totiž nemožné pochopit výraz *kisī kī pag'īr uchāl'nā/utār'nā* (dosl. shodit něčí turban), který znamená ponížit někoho, nebo že výraz *kisī se pag'īr badal'nā* (vyměnit si s někým turban), znamená navázat s někým přátelství, stát se přáteli. (Kostić 2009, s. 53)

Zajímavý postřeh uvádí Annie Montaut ve své *Grammar of Hindī* (s. 91) a sice, že je možné vypozařovat tendenci k idiomatizaci u vazeb se slovesy více konkrétními

¹¹ V hindské terminologii *muhāv'rā*.

¹² Hindské označení: *lokoti* a *kahāvat*.

než s těmi nejobecnějšími (*kar'nā*, *honā*). Například jsou to takové idiomy jako *dhokā khānā*, což doslova znamená sníst podvod, tedy být podveden. Dále k podpoře tohoto svého tvrzení uvádí opozice s užitím stejného jména ale jiného slovesa:

<i>kā havā khānā</i>	dosl. jíst vzduch	procházet se
<i>havā kar'nā</i>	dosl. dělat vzduch	ovívat, fénovat
<i>havā honā</i>	dosl. být vítr	být větrno

Všimněme si, že skutečně u sloves *honā* a *kar'nā* je význam spojení mnohem blíže původnímu významu konstituentů. Nejde tedy o tak vysoký stupeň idiomatizace.

K určení stupně idiomatizace se dá použít kritérium, které jsem již popsal v kapitole o syntaktických náležitostech VNS. Hovořím o vypořizovaném faktu, že syntagmata jevící vyšší stupeň idiomatičnosti jsou syntakticky pevněji svázány, podstatné jméno se nemůže tak libovolně objevovat v různých pádech, slovosled je pevnější, nemusí připouštět použití ve vztažné větné konstrukci, sloveso nemůže podléhat některým gramatickým změnám.¹³

5.1 Metafory dle Lakoffa a Johnsona

Na metafory se může dívat z různých hledisek. Zajímavý pohled nabízejí Lakoff a Johnson ve své publikaci *Metafory, kterými žijeme*. Uvádějí klasifikaci na strukturální, směrové a ontologické metafory, kteréžto členění, dle Kostiće (Kostić 2009, s. 43) může sloužit pro naši orientaci v džungli hindských verbonominálních (zejména idiomatických) výrazů.

V případě takzvaných strukturálních metafor je jeden složitější pojem vyjádřen pomocí přenesení vlastnosti pojmu jednoduššího:

<i>ākh rośan honā</i>	<i>ākh</i> – oko, <i>rośan</i> – záře
jiskřit v očích, být šťastný	

¹³ To se dá výstižně osvětlit přirovnáním k českým idiomům. Těžko můžeme říci: „vzal nohu na ramena“, „jeho nohy na ramena byly vzaty“ nebo „ty nohy, které byly vzaty na ramena...“

informace, nicméně tento fakt by mohl souviset také s tím, že formální hindština, tak jak ji chápeme, je jazyk do jisté míry umělý s obsahem tatsamové slovní zásoby. Jan Hájek ve své diplomové práci uvádí (Hájek 2009, s. 19), že v hindštině existuje málo idiomů obsahujících právě tatsamová slova.

5.2 Sémantika jmenné složky idiomatických VNS

Pro třídění idiomů je třeba vzít v úvahu význam jmenné části VNS. Pro základní přehled může posloužit členění R. Bhatnágara, ze kterého zde ve svém ilustrativním výčtu vycházím: části těla lidí a zvířat, číslovky, názvy oslav, tradiční činnosti a zvykové náležitosti, nejasné zvuky, různá citoslovce, vlastní jména a pojmenování společenských vrstev a kast, zvukomalebná slova neživých věcí a přírody. (Hájek 2009, s. 21)

F. Čermák uvádí, že v češtině je somatických metafor (tedy těch spojených s názvy lidského těla) asi 20 % (Čermák 2007, s. 350). V různých jazycích se označující a označované přesně nepřekrývají a u idiomů je tomu nejinak. Existují české výrazy pro části těla, které se v českých idiomech vůbec nevyskytují, ale v hindštině se objevují: močový měchýř, jícen, konečník, děloha, atd. Například:

kokh ujaṛ'nā

sloveso označující smrt jediného dítěte nebo všech dětí ženy

kokh – děloha; *ujaṛ'nā* – pustošit, ruinit

Některé idiomy můžou být naopak obdobné idiomům českým:

kān khaṛe kaṛ'nā

bděle poslouchat, nastražit uši

kān – ucho, *khaṛā* – postavený

mūh band kaṛ'nā

zavřít něčí ústa, dát úplatek

mūh – ústa, *band* – zavřený

6 Závěr

Ve své práci jsem stručně shrnul všechny podstatné náležitosti fenoménu verbonominálních výrazů v hindštině na základě odborné lingvistické literatury a jazykového materiálu, z něhož jsem čerpal příklady. Popsal jsem tento jev ve dvou základních rovinách – sémantické a gramatické. V první řečené mě zajímala existence syntagmat gramatických a jejich protikladu, syntagmat idiomatických. Zabýval jsem se stupněm idiomatickosti a typy jmen z různých sémantických oblastí, které se v těchto vazbách vyskytují. Také jsem vyložil, jaká konkrétní slovesa se ve VNS objevují a jejich použití ilustroval příklady.

V gramatické rovině svého popisu jsem se zabýval různými druhy VNS podle gramatických vztahů mezi slovesnou a jmennou částí. Zde jsem uvedl tři základní skupiny rozlišované v odborné literatuře, u nichž bylo základní klasifikační kritérium založeno na pozorování morfologických změn slovesné části jako predikátu s různými předměty minulém čase dokonavém. Tato klasifikace je nezbytná pro detekci verbonominálních výrazů, které mají oproti kombinaci jména a slovesa ve vztahu předmětu a přísudku odlišné vlastnosti.

V kapitole týkající se historického vývoje jsem popsal způsoby, jakým je možno k problematice verbonominálních výrazů přistupovat. Z různorodé terminologie používané lingvisty je patrné, že je možné nazírat na tuto gramatickou kategorii z různých úhlů pohledu a že se ještě nikomu nepodařilo vytvořit teorii všeobecně přijímanou za dokonalou.

Bádání v této oblasti může mít v budoucnu největší přínos v problematice automatického překladu textu z hindštiny do jiných jazyků a naopak.

7 Seznam zkratek

N _{1,2,3}	příslušný jemnný konstituent
V	verbální konstituent
0	nulový člen
f.	femininum
m.	maskulinum
pp.	post position (záložka)
AP	adverbial phrase (příslopečná fráze)
N	jméno
E	angličtina
H	hindština
S	sanskrt
A	arabština
sg.	singulár
pl.	plurál
honor.	honorificky, tedy 3. osoba plurálu
nom.	nominativ
obl.	nepřímý pád
gen.	genitiv
lok.	lokativ
instr.	instrumentál
abl.	ablativ
CjV.	conjunct verb

8 Transliterační tabulka

अ	अँ	आ	आँ	इ	इँ	ई	ईँ	उ	उँ	ऊ
a	ã	ā	ā̃	i	ĩ	ī	ī̃	u	ũ	ū

ऊँ	ऋ	ए	एँ	ऐ	ऐँ	ओ	ओं	औ	औँ
ū̃	r̥	e	ẽ	ai	aĩ	o	õ	au	aũ

क	ख	ग	घ	ङ		:	क्	ख़
ka	kha	ga	gha	ṅa		ḥ	qa	<u>kha</u>

च	छ	ज	झ	ञ	य	श
ca	cha	ja	jha	ña	ya	śa

ट	ठ	ड	ढ	ण	र	ष
ṭa	ṭha	ḍa	ḍha	ṇa	ra	ṣa

त	थ	द	ध	न	ल	स
ta	tha	da	dha	na	la	sa

प	फ	ब	भ	म	व	ह		फ़
pa	pha	ba	bha	ma	va	ha		f̣a

क	कँ	का	काँ	कि	किं	की	कीँ	कु	कुँ	कू
ka	kã	kā	kā̃	ki	kĩ	kī	kī̃	ku	kũ	kū

कूँ	कृ	के	केँ	कै	कैँ	को	कोँ	कौ	कौँ
kū̃	kr̥	ke	kẽ	kai	kaĩ	ko	kõ	kau	kaũ

9 Použitá literatura

1. AGNIHOTRI, Rama Kant. *Hindi. an essential grammar*. New York: Routledge, 2007. 274 s. ISBN 978-0-415-35671-8.
2. BAHL, Kali, Charan. *Studies in the Semantic Structure of Hindi*. Delhi-Varanasi-Patna: Motilal Banadasidas, 1974. 409 s. ISBN 0-8426-0682-3.
3. BAILEY, Grahame, Thomas. *Teach yourself urdu*. London: English universities press ltd, 1950. 314 s.
4. BHATIA, Kailash Candra. *Hindi-Angrezi Muhawara-Lokokti Kosh*. New Delhi: Prabhat Prakashan, 2001. 348 s. ISBN 81-7315-205-5
5. BHĀGVAT, Durgā. Tulśī kā vyāh. *Bāl Bhārtī*, květen 1970.
6. BURTON-PAGE, J. *Compound and Conjunct Verbs in Hindi*. In: BSOAS, Vol. XIX, 1957. s. 469-478.
7. ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*. Praha: Karolinum, 2007. 720 s. ISBN 978-80-246-1371-0.
8. DEVĪ, Śanti. Kauḍī ke lie karor diyā. *Bāl Bhārtī*, květen 1973.
9. GREAVES, Edwin. *Hindi Grammar*. Allahabad: Indian press, ltd., 1921. 512 s.
10. HÁJEK, Jan. *Lidské tělo v hindských idiomech*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta filosofická, Ústav jižní a centrální Ásie.
11. HÄLSIG, Margot. *Grammatischer Leitfaden des Hindi*. Moskau: Sowjetskaja Enziklopedija, 1967. 197 s.
12. KĀSĪMĪ, Ahmad. Nasīm. Nanheg kī sleṭ. *Bāl Bhārtī*, květen 1973.
13. KELLOG, S. H. *A grammar of the Hindi Language*. London: Kegan Paul, Trench, Trübner, and co., ltd. 1893. 584 s.
14. KOSTIĆ, Svetislav. *A Syntagmaticon of Hindī verbo-nominal syntagmas*. 1st ed. Prague: Karolinum, 2009. 375 s. ISBN 978-80-246-1637-7.
15. KOSTIĆ, Svetislav. *Premchand's Short Story Reader*. Prague: Karolinum, 2011. 328 s. ISBN 978-80-246-2003-9.
16. LAKKOF, G., JOHNSON M., *Metaforý, kterými žijeme*. Brno: Host, 2002.

17. MARKOVÁ, Dagmar. STRAND, Jaroslav. KOSTIĆ, Svetislav. SVOBODOVÁ, Renata. *Hindsko-český slovník*. Praha: Dar ibn Rushd, 1998. 671 s.
18. MATHUR, Pratibhā. Bremen ke rājgavaie, *Bāl Bhārtī*, listopad 1972.
19. MONTAUT, Annie. *A grammar of Hindi*. München: LINCOM Europa, 2004. 319 s. ISBN 3-89586-904-x.
20. NESPITAL, Helmut. *Dictionary of Hindi verbs containing all simple and compoud verbs, their lexical equivalents in English and illustrations of their usage*. Allahabad: Lokbharti Prakashan, 1997. 1165 s.
21. PINCOTT, Frederic. *The Hindi Manual*. London: William Clowes and sons, ltd., 1890, 388 s.
22. POŘÍZKA, Vincenc. *Krátká mluvnice spisovné hindštiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1952. 206 s.
23. SINGH, Rajendra, AGNIHOTRI, Rama Kant. *Hindi morphology. a word-based description*. 1st ed. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers, 1997. 205 s. ISBN 81-208-1446-0.
24. SMÉKAL, Odolen. *Aplikovaná mluvnice hindštiny II*. Praha: SPN, 1987.
25. SHUKLA, Shaligram. *Hindi morphology*. München: Lincom Europa, 2001. 434 s.
26. TRIPĀṬHĪ, B. *Amrā krāntikārī*. Ilāhābād: Pravāl prakāśan, 1982, 96 s.

Elektronické zdroje:

27. SIASAT.COM. mā-bāp-ne-hī-beṭiyō-ko-rakh-diyā-girvī[online]Dostupné z: <http://www.siasat.com/hindi/news/mā-bāp-ne-hī-beṭiyō-ko-rakh-diyā-girvī>[cit: 11.5.2013]
28. YAHOO.COM. Haidarābād bam blāṣṭ ko lekar sīmā par baṛhī cauk'sī [online] <http://hindi.yahoo.com/h-dar-b-d-bam-b-l-s-165307438.html> [cit: 11.5.2013]
29. IA.REDIFF.COM. „Hinglish“ may soon conquer the World[online]Dostupné z: <http://ia.rediff.com/news/2004/oct/17hing.htm>[cit: 11.5.2013]
30. BHASKAR.COM. paścim bangāl mě... [online] Dostupné z: <http://www.bhaskar.com/article/NAT-breaking-national-news-4042544.html> [cit: 11.5.2013]